

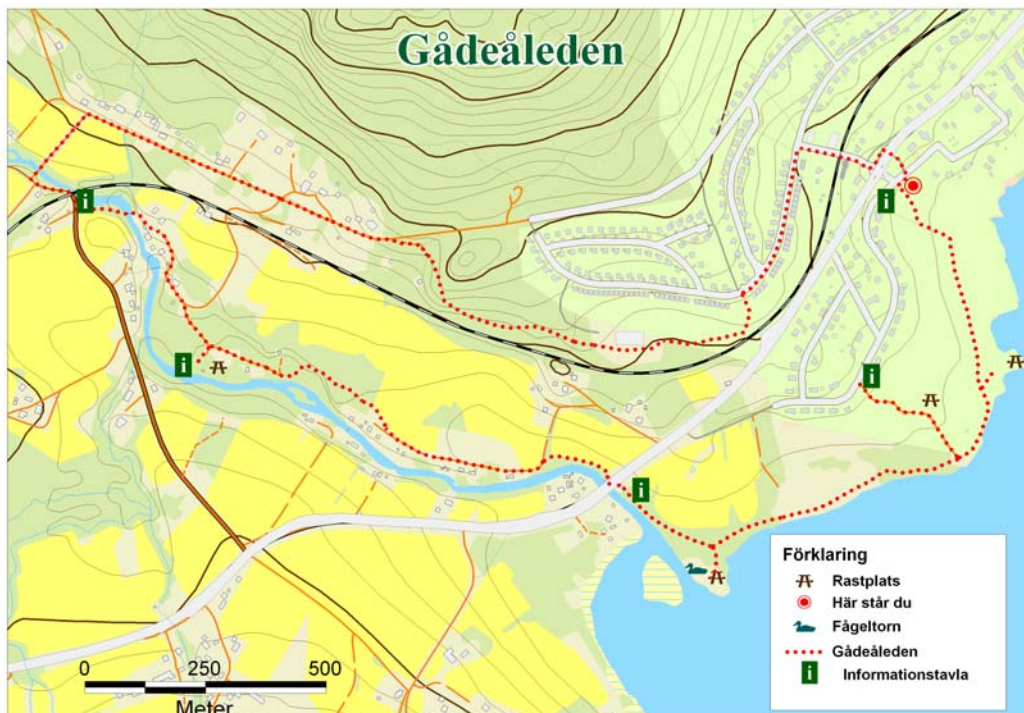
Lövudden – Gådeådalen *Härnösands kommun*

Lövudden

Lövudden – Gådeådalen söder om centrala Härnösand är ett intressant utflyktsmål för såväl Härnösandsbor som besökande. Området omfattar en promenadslänga om 5.5 km via Lövudden – Sparrudden - Gådeån och Sockenvägen.

Området har mycket att erbjuda vad gäller natur, kultur och friluftsliv. Här finns även fågeltorn, vindskydd med eldplats, bänkar och bord.

För information kontakta:
Planekolog Monika Bergren
Telefon : 0611 – 34 81 07
E-post : monika.bergren@harnosand.se

Härnösands kommuns naturvårdsprogram:
Hemsida : www.harnosand.se
Se och göra/Natur, jakt och fiske
Naturvårdsprogram 2007

Lövuddens herrgård
Bild : Länsmuséet Murberget

Lövuddens herrgård

År 1842 inrättades i Härnösand den första navigationsskolan för styrmän och sjökaptener i Norrland. Premierlöjtnant Edvard Törnebohm i svenska flottan, var bosatt i Karlskrona, när han kallades som lärare till navigationsskolan. Han blev skolans förste lärare och under åren 1852-1862 tjänstgjorde han som skolans förste rektor.

På 1850-talet byggde Törnebohm Lövuddens herrgård. Huvudbyggnaden och flyglarna byggdes samtidigt. Dessutom anlade Törnebohm en väg från gården upp till Gådeåvägen (nuvarande Sockenvägen) och planterade en björkallé utmed vägen. Detta var på den tiden den enda vägen in till Härnösand. Skulle man resa söderut för man Gådeåvägen åt andra hållet och åkte över en träbro, ovanför den gamla kvarnen vid Gådeån.

Törnebohm stod kvar i flottan och under somrarna deltog han i övningar och gjorde långa resor ner till Medelhavet och andra hav. Från dessa resor förde han hem ovanliga träd, buskar, blommor och andra växter, som han planterade i parken vid Lövuddens gård.

Edvard Törnebohm gick ur tiden 1863 på grund av en tropisk sjukdom. Hans hustru gifte om sig med en länsassessor Rydvall vid länsstyrelsen. När även han gick ur tiden, flyttade hustrun till sitt hus i Klara i Stockholm. Parken och gården förföll och Lövuddens gård brändes ned av brandkåren sommaren 1972.

Lövuddens ångsåg

I Härnösand fanns mellan 1850 och 1950 fyra ångsågar. En av dem, Lövuddens ångsåg, var i drift från 1903 till 1950. Sågen omfattade även hyvleri och snickerifabrik. Lövuddens sågverk sysselsatte vid full drift omkring 60 man. Av sågen återstår nu enbart grunder och fundament. Av kajerna syns ribb och enstaka pålar.

Lövuddens ångsåg
Bild : Länsmuséet Murberget

Gådeå kvarn

Redan 1602 finns en kvarn dokumenterad vid Gådeån. Den var belägen på åns norra sida vid det s.k. övre fallet, nedströms nuvarande järnvägsbron och gångbron nedanför denna. Från 1621 tjänade kvarnen bönderna på Härnön och flera kringliggande byar och den fick status av tullmjölkvarn 1759. Vårflodskatastrofer har flera gånger drabbat kvarnen. År 1885 bröt ån en ny fåra, så anläggningen blev utan vatten och lämnades att ruttna bort.

Gådeå kvarn. Foto : Carina Näslund

Morbergs kvarn

Morbergs kvarn vid övre fallet förvärvades under första världskriget av Säbrå-Härnö elektriska förening, som där installerade en likströmgenerator, som levererade el. Kvarnen inköptes 1919 av Härnösands stad. I slutet av 1950-talet havererade turbinen och driften vid kraftstationen lades ned. Kvarnen med tillhörande markområde såldes 1960. Fastigheten såldes igen år 2001. Trots att kvarnen var skyltad som byggnadsminne, revs kvarn och stallbyggnad år 2004. Mjölnearebostaden strax nedströms finns fortfarande kvar.

Gådeå elkraftstation

På 1870-talet uppfördes en spikfabrik på södra sidan av den gamla norra åfåran. Den kompletterades med smalspårig järnväg för transport av spik och bräder. Företaget lades ned i början av 1880-talet och anläggningen förvandlades istället till en cirkelsåg. En kvarn anlagd 1757 hörde till.

År 1884 beslöt stadsfullmäktige i Härnösand att förvärva nedre Gådeåfallet 3 km från staden, med tillhörande kvarn, såg och spikfabrik, för att låta bygga landets första kommunala elverk för gatubelysning.

Härnösand var år 1885 den första stad i Europa, med fullständig elektrisk belysning. I andra länder fanns elektrisk stadsbelysning (dock värmedriven) troligen endast i England och under planering i

Liège och Palermo. I den f.d. spikfabriksbyggnaden inrättades ett turbindrivet elverk som via en 3,5 km lång luftledning, försåg delar av Härnösand med bl.a. gatubelysning. Detta lär ha varit inte bara landets, utan möjligen Europas, första vattendrivna kommunala elverk.

Kvarnen vid nedre fallet byggdes om till maskinhus 1888 och ännu en generator för gatubelysningen inköptes. Den ursprungliga anläggningen hölls i drift i ytterligare trettio år. En tillbyggnad till den nya stationen gjordes 1914 i samband med att ny turbin och likströmgenerator installerades. Gådeåstationen var i drift till 1980. Tyvärr revs detta kultur- och industrihistoriskt så intressanta elverk 1992. Grundmurarna kan endast anas intill Gådeåleden, på norra sidan av det öppna fältet vid kanten av den förutvarande sidofåran av ån.

Naturen i Gådeådalen

Gådeådalen är ett rikt, tilltalande naturområde med höga estetiska och rekreationsmässiga kvaliteter. Den djupt nerskurna dalen utgör med sina utbredda sammanhängande bestånd av lummig lövskog och lövsnår en mycket tilltalande och i landskapet ovanlig naturmiljö som för tankarna till sydligare breddgrader.

Gådeådalen Foto : Carina Näslund

Naturen på Lövudden

Lövuddens rika lövskogsområde med betydande inslag av äldre träd av både inhemska och inplanterade arter har en i landskapet ovanlig omfattning.

Många av de mycket stora, gamla ädla lövträden kan antas härröra från 1800-talets mitt, att döma av deras nuvarande storlek som i flera fall är anmärkningsvärd för dessa breddgrader. Detta gäller lönn, bohuslind, parklind, alm, ask, ek och oxel. Enstaka träd av europeisk och sibirisk lärk har inplanterats. En rad odlade buskar ses även främst i anslutning till de ädla lövträdsbestånden, såsom schersmin och häggmispel. Druvfläder, blåtry och tibast som likaså troligen från början planterats vid sågverkskontoret och gården, har spritts i flera områden

Jan Mascher :

Botanisk inventering av Gådeådalen i Härnösands kommun 2004

Inventering av flora och vegetation på Lövudden, Härnösands kommun 2003

Fågelliv på Lövudden

Till områdets karaktärsarter bland häckfåglarna hörs bland annat härmsångare och svarthätta. Mindre hackspett och näktergal iakttas praktiskt taget årligen i området, men häckar enbart vissa år.

Trollfladdermus

Världens nordligaste fynd av arten trollfladdermus har gjorts vid Gådeån. Tidigare har arten, som är rödlistad, inte observerats norr om Uppland. Trollfladdermusen är den enda av de svenska fladdermössen som regelbundet flyttar till kontinenten för att övervintra.

Bild Wikipedia : Den fria encyklopedin

Pärluggla : Illustration Helena Winberg

Längs Gådeån

I Gådeåns vattensystem finns flodpärlmussla, havsöring och flodkräfta.

Vanliga häckfåglar längs ån, eller i åns omedelbara närhet, är bland annat rödhake, näktergal och rosenfink. Speciellt roligt är den under 2004 upptäckta häckningen av forsärla, som är en ovanlig häckfågel i Ångermanland.

Här finns även den rödlistade mindre hackspetten, som kräver äldre lövskog. Under vinterhalvåret ses strömstarrar frekvent längs ån. Mer tillfälliga besökare är gråspett och kungsfiskare.

Fågelliv på Sparrudden

Karaktärsarter är sävsparv, säv- och rörsångare, i anslutning till vass och videbuskarna mot Fällöviken. Andra häckfåglar är skäggdopping och drillsnäppa. Vattenrall har hörts spelande vid några tillfällen.

Vid lågvatten kan större och mindre strandpipare, brushane, grönbena och gluttsnäppa rasta i mindre antal under vår och höst. Enstaka gråhäger brukar besöka området från slutet av juli fram till oktober. Strandskogen drar under hösten till sig mängder av grön- och gråsiskor, lövsångare och trastar. På lite öppnare mark rastar gulärlor och ängspiplärkor.

Leif Johansson och Kurt Holmqvist

Inventering av fågel på Lövudden, Sparrudden Gådeån, Säbrå socken Härnösands kommun 2004